



ULKOMINISTERIÖ
Itäosasto
ITÄ-10 Birgit Autere

LÄHETE

PC0TQ38U-1

14.01.2019



EDUSKUNTA
Ulkoasiainvaliokunta

Viite

Asia

Pohjoinen ulottuvuus: tilannekatsaus ja tulevaisuuden näkymät

Valiokunnalle lähetetään ohessa muistio koskien pohjoista ulottuvuutta.

Yksikön päällikkö

Niklas Lindqvist

Liitteet

1 kpl

POHJOINEN ULOTTUVUUS - TILANNEKATSAUS JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Pohjoinen ulottuvuus (PU) on EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin välillä toteutettavaa yhteistyötä, jonka tavoitteena on luoda vakautta, hyvinvointia ja taloudellisen kehityksen edellytyksiä PU-alueella. Kuluvana vuonna pohjoinen ulottuvuus täyttää 20 vuotta. PU on saavuttanut konkreettisia tuloksia erityisesti ympäristön alalla, jossa hankkeita on toteutettu noin 1,4 miljardin euron edestä. Merkittävimmät saavutukset ovat olleet Pietarin, Kaliningradin ja Petroskoin jätevedenpuhdistamojen kunnostaminen, mikä on vaikuttanut Itämeren tilan parantumiseen, sekä ydinturvahankkeet Kuolan niemimaalla.

EU on kohdistanut Venäjään pakotteita Ukrainan tilanteen johdosta vuodesta 2014 lähtien. EU päätti keväällä 2016 Venäjä-politiikkansa viidestä yhteisestä periaatteesta, joihin lukeutuvat valikoiva dialogi ja kansalaisten välisen kanssakäymisen tukeminen. Rajoittavat toimenpiteet ovat kohdistuneet käytännössä myös pohjoisen ulottuvuuden hanke- rahoitukseen. Samalla pohjoinen ulottuvuus on nähty toimivana käytännönläheisenä yhteistyömuotona, jonka merkitys korostuu nykyisessä tilanteessa. Venäjä, Norja ja Islanti ovat olleet yhteistyöhön sitoutuneita ja osallistuneet hankkeiden rahoitukseen. EU:n osalta vetovastuu on ulkosuhdehallinnolla jäsenmaiden tukemana.

PU:n neljän eri kumppanuuden mandaatit tulee lähivuosina uusia; ensimmäisenä liikenne- ja logistiikkakumppanuus vuoden 2019 lopussa. Suomi pyrkii osaltaan varmistamaan, että tuki PU:lle kokonaisuudessaan säilyy EU:n tulevassa työohjelmassa ja rahoituskehyksissä. Suomi järjestää EU-puheenjohtajuuskaudellaan yhteistyössä EU:n ulkosuhdehallinnon kanssa myös alueellista yhteistyötä pohjoisessa käsittelevän korkean tason tapahtuman Helsingissä osana PU:n 20-vuotistaivalta.

Pohjoisen ulottuvuuden kumppanuudet

Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuden (NDEP, Northern Dimension Environmental Partnership) tavoitteena on pienentää Venäjältä ja Valko-Venäjältä peräisin olevaa rajat ylittävää, erityisesti Itämerta rehevöittävää kuormitusta, vähentää ilmastopäästöjä sekä tukea ydinjätteiden ympäristöturvallista käsittelyä. Vuoden 2014 jälkeen NDEP:ssä ei ole valmisteltu uusia Venäjä-hankkeita, sillä Eurooppa-neuvostossa 16.7.2014 tehdyn päätöksen pohjalta EIB ja EBRD keskeyttivät Venäjä-rahoituksensa. Keväällä 2017 EU otti kannan, että Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiö (NEFCO) voi kumppanuuden puitteissa toteuttaa pienimuotoisia, kansalaisyhteiskuntaa tukevia ympäristöhankkeita, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Valmisteilla on mustahiilihankkeita Karjalan tasavallassa ja Vologdan alueella ja myös Krasnyi Borin ongelmajätekaatopaikan kunnostamisesta on keskusteltu.

Vuonna 2009 perustetun Pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden (NDPTL, Northern Dimension Partnership on Transport and Logistics) tavoitteena on edistää yhteistyötä liikenteen ja logistiikan joustavoittamiseksi, vauhdittaa pohjoisiin liikenneväyliin liittyviä hankkeita ja koordinoida yhteistyötä tärkeissä liikennepoliittisissa kysymyksissä. Liikenteeseen liittyvät kysymykset ovat hiertäneet EU:n ja Venäjän välisiä suhteita jo pidemmän aikaa, mikä on vaikeuttanut tätä yhteistyötä. Vuoden 2014 jälkeen kumppanuus ei ole rahoittanut Venäjään liittyvää hanketoimintaa. NDPTL:n nykyinen mandaatti päättyy 20.10.2019. Käytännössä kumppanimaat muodostavat kantansa jatkosta vuoden 2019 alkupuolella valmistuvan evaluoinnin tulosten pohjalta. NDPTL:ssä on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia kehittää Pohjois-Euroopan raja-alueiden liikenneinfrastruktuuria ja yhteyksiä Euroopan ja Asian välillä.

Pohjoisen ulottuvuuden kulttuurikumppanuuden (NDPC, Northern Dimension Partnership on Culture) tavoitteena on tukea luovien alojen yhteistyön kehittämistä ja toimintamahdollisuuksien parantamista. Suomi toimi kulttuurikumppanuuden ohjausryhmän puheenjohtajamaana vuonna 2018. Kumppanimaat allekirjoittivat toukokuussa 2018 kansainvälisoikeudellisesti sitovan sopimuksen, jolla kumppanuudelle perustetaan sihteeristö Riikaan Latviaan.

Isäntämaasopimus Latvian kanssa on valmistelussa ja sihteeristön johtaja nimitetään alkukeväästä. Kumppanuus pyrkii vahvistamaan rahoituspohjaansa mm. laajentamalla sihteeristösopimukseen osallistuvien kumppanimaiden määrää ja kehittämällä luovien alojen verkostoaan.

Vuonna 2003 perustettu Pohjoisen ulottuvuuden sosiaali- ja terveyskumppanuus (NDPHS, Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-being) toimii hyvin seitsemän asiantuntijaryhmän ansiosta. Kumppanuuden asiantuntijatyössä painottuvat HIV, tuberkuloosi ja liitännäisinfektiot, antimikrobiresistenssi, päihteiden väärinkäyttö, ei-tarttuvat taudit, työterveys ja työturvallisuus, perusterveydenhuolto ja vankilaterveydenhuolto. Islanti liittyi hiljattain kumppanuuteen ja Tanska harkitsee paluuta NDPHS-yhteistyöhön. Tärkeimmät lähitulevaisuuden toimet ovat kumppanuuden evaluaatio ja asiantuntijaryhmien yhteishanke ikääntymiseen liittyen.

EU:n rahoitus pohjoisen ulottuvuuden yhteistyölle

Nykyisellä EU:n rahoituskehyskaudella 2014-2020 Euroopan naapuruusväline (ENI) mahdollistaa EU:n ulkosuhde-rahituksen pohjoisen ulottuvuuden yhteistyölle. Kehyskauden alussa yhteistyöhön varattiin merkittävä rahoitusmäärä, mutta Ukrainan konfliktin vuoksi EU ohjasi PU-rahituksen pitkälti muihin käyttötarkoituksiin. Nykyisellä kaudella EU-rahoitusta ovat saaneet ainoastaan sosiaali- ja terveyskumppanuus, kulttuurikumppanuus sekä Aalto-yliopiston isännöimä Pohjoisen ulottuvuuden instituutti (NDI), joiden katsotaan edistävän EU:lle tärkeitä ihmisten välisiä yhteyksiä. EU:n rajoittavat toimenpiteet ovat vaikuttaneet erityisesti ympäristökumppanuuden ja liikenne- ja logistiikkakumppanuuden rahoitukseen.

Tulevalla EU:n rahoituskaudella 2021-2027 Venäjä-yhteistyön rahoitus sisältyy komission ehdottamaan uuteen globaaliin naapuruus, kehitys ja kansainvälinen yhteistyö - instrumenttiin (NDICI). Komission asetuseräluonnos mahdollistaa Venäjän kanssa tehtävän rajat ylittävän yhteistyön ja monta maata käsittävän yhteistyön rahoittamisen. Pohjoista ulottuvuutta ei mainita nimeltä komission luonnoksessa. Ulkoministeriö on tehnyt asian johdosta vaikuttamistyötä ja Suomen ehdotukset PU:n mainitsemisesta asetuksessa ovat saaneet joulukuussa 2018 tukea useilta mailta. Venäjä-yhteistyön ja pohjoisen ulottuvuuden mainitseminen rahoitusasetuksessa mahdollistaa rahoituksen PU-kumppanuuksille, mutta ei takaa sitä. Suomen pitää jatkaa vaikuttamistoimenpiteitä komission ja muiden EU-maiden suuntaan, etenkin EU-rahoitusta ohjelmoitaessa. Pohjoisen ulottuvuuden EU-rahitus riippuu kuitenkin lopulta EU–Venäjä-suhteiden yleisestä kehityksestä.

Pohjoisen ulottuvuuden tulevaisuuden näkymät

Pohjoisen ulottuvuuden instituutti järjesti marraskuussa 2018 neljä PU:n tulevaisuusfoorumia Brysselissä, Pietarissa ja Helsingissä EU:n ja Suomen ulkoministeriön rahoituksella (Itämeren, Barentsin ja arktisen yhteistyön momentti). Tilaisuuksissa visioitiin PU-kumppanuuksien tulevaisuuden yhteistyöaloja, edistettiin PU-strategiatyötä sekä haettiin tukea pohjoisen ulottuvuuden politiikan jatkuvuudelle. Tulevaisuusfoorumien pohjalta laadittavat PU-politiikkalinjaukset käsitellään seuraavassa korkean tason virkamieskokouksessa 5.3.2019 Brysselissä. PU-ulkoministerikokousta ei ole järjestetty vuoden 2013 jälkeen.

Suomi katsoo, että alueellinen yhteistyö luo vakautta, turvallisuutta ja kestäväää kehitystä. Suomi tukee EU:n Venäjä-pakotteita, mutta samalla katsoo, että EU:n pitää jatkaa valikoivaa kanssakäymistä Venäjän kanssa, koska tämä on EU:n ja Suomen etujen mukaista. PU ja alueellinen yhteistyö pohjoisessa tarjoaa käytännönläheisen välineen erityisesti ympäristö- ja ilmastoyhteistyölle. PU tukee eri alojen asiantuntijayhteistyötä ja kansalaisten välisiä yhteyksiä. Suomi järjestää EU-puheenjohtajuuskaudellaan alueellista yhteistyötä pohjoisessa vahvistavan korkean tason tapahtuman Helsingissä. Syksyllä 2019 tulee kuluneeksi 20 vuotta pohjoisen ulottuvuuden ensimmäisestä ulkoministerikokouksesta.